

ระเบียบวิธีวิจัยและข้อมูล

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้นำข้อมูลโครงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมบางกะเจ้า (ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม) ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย สถาบันประชากรศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน 2532 โดยใช้แบบสอบถามส่วนบุคคล (Individual Questionnaire) สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างของ ครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้า 6 ตำบล คือ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกอบัว ตำบลน้ำผึ้ง ตำบลบางยอ และตำบลบางกะเจ้า มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 600 ราย

ข้อมูลดังกล่าวมีการแปลเป็นรหัสเพื่อการเสนอผลทางสถิติไว้บางส่วนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มาพิจารณาและดำเนินการคัดเลือกเฉพาะที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา เมื่อคัดเลือกตัวแปรได้แล้ว จึงได้นำข้อมูลเหล่านี้มาจัดระเบียบใหม่เพื่อประโยชน์ในการสร้างเป็นตารางสถิติ การจัดระเบียบข้อมูลใหม่ดังกล่าวได้พิจารณาจัดทำโดยอาศัยแบบแผนของงานวิจัยที่เคยมีผู้ศึกษา และวิเคราะห์ไว้แล้ว

เมื่อจัดระเบียบข้อมูลได้เรียบร้อยแล้วและตรวจสอบความถูกต้องจนเป็นที่แน่ใจแล้ว จึงได้นำข้อมูลไปคำนวณทางสถิติ โดยใช้โปรแกรม SPSS พร้อมทั้งหาค่า Chi-square เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอีกขั้นตอนหนึ่ง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลชุดนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะของข้อมูลและวิธีการจัดเก็บกับหัวหน้าโครงการและผู้ควบคุมทีมงานภาคสนามอย่างใกล้ชิด กับทั้งได้เดินทางไปยังสถานที่ตั้งของชุมชนเพื่อสังเกตความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชน และนำข้อสังเกตมาพิจารณาประกอบกับลักษณะของข้อมูลที่ปรากฏในตารางสถิติด้วย

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative)

ด้วยตระหนักว่าข้อมูลที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็นข้อมูลที่อาศัยจากผลการวิจัยอื่นซึ่งมิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจศึกษามากนัก ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มเนื้อหาสาระและความน่าเชื่อถือของการสรุปผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนความถูกต้องในแนวคิดและข้อมูล โดยจัดให้มีการเก็บข้อมูลโดยวิธีจัดกลุ่มสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้วางระเบียบวิธีวิจัยไว้ดังนี้

2.1 การเลือกตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างโดยวิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดจำนวนผู้ตกเป็นตัวอย่างไว้จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 7-8 คน เป็นชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาเป็นตัวอย่างไว้ดังนี้

1. เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางกะเจ้า กระจายไปตามตำบลทั้ง 6 ตำบล

2. เป็นหัวหน้าครัวเรือนชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

3. เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนบางกะเจ้าไม่น้อยกว่า 5 ปี

4. อายุไม่เกิน 59 ปี

5. เป็นผู้เต็มใจและมีเวลาให้การสนทนากลุ่มอย่างเพียงพอ

การคัดเลือกตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนมัธยมที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนบางกะเจ้า ซึ่งมีความคุ้นเคยกับชาวชุมชนนี้เป็นอย่างดี ทำให้มีความสะดวกและได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เป็ตัวอย่างของการวิจัยด้วยดี

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างได้แล้ว ผู้วิจัยได้หน้าจดหมายจากสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปเชิญประชากรตัวอย่างให้เข้าร่วมการสนทนาเชิงปฏิบัติการนี้อย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง และกำหนดนัดหมายสนทนาวันละ 1 กลุ่ม จนครบจำนวนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม

ในการรวบรวมข้อมูลแบบใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแนว

คำถามสำหรับเป็นแนวทางในการสนทนากับหัวหน้าครัวเรือน โดยคำถามส่วนใหญ่จะเจาะลึกไปสู่

ประเด็นความจำเป็นในเรื่องการพึ่งพาอาศัยบุตร ซึ่งจำแนกออกเป็นหมวดคำถามหลักดังต่อไปนี้
(ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบุตรและคุณค่าของบุตร
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรเมื่อเข้าสู่วัย

สูงอายุ

การสร้างคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้เขียนเป็นลักษณะคำถามเปิดเชิงคำถามเหตุผลและคำตอบ และพยายามให้หัวข้อของคำถามเชื่อมโยงกับปัญหาและปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรทางการเงินเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ผู้วิจัยได้เตรียมทีมงานเพื่อทำหน้าที่บันทึกเทปการสนทนาและบริการความสะดวกต่างๆ ประกอบด้วยผู้วิจัยทำหน้าที่แนะนำผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา อธิบายจุดประสงค์ของการจัดให้มีการสนทนากลุ่ม เป้าหมายของการสนทนา เหตุผลในการบันทึกเทป และการนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณชน ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือจากผู้สำเร็จปริญญาโททางประชากรศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการช่วยบันทึกเทปและจัดบันทึกข้อมูลในประเด็นสำคัญ นอกจากนี้ยังจัดให้มีผู้บริการให้ความสะดวกในเรื่องอื่นๆ ตลอดการสนทนา ละหน้าในกลุ่มของการสนทนาจึงมีผู้เข้าร่วมจำนวน 9-10 คน โดยจะเป็นประชากรตัวอย่าง 7-8 คน และผู้วิจัยกับผู้จัดบันทึกอีกรวม 2 คน การสนทนาดำเนินไปครั้งละประมาณ 1 ชั่วโมงในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้พยายามสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง และพยายามให้ทุกท่านที่เข้าร่วมสนทนาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง เมื่อเสร็จสิ้นการสนทนามีการมอบของที่ระลึกเพื่อเป็นการขอบคุณที่ให้ความร่วมมือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้

3. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สำหรับข้อมูลจากโครงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมบางกะเจ้านั้นได้นำมาจัดทำเป็นตารางสถิติแบบตารางไขว้ (Cross Tabulation) โดยใช้โปรแกรม SPSS และจะแสดงสถิติร้อยละของลักษณะเศรษฐกิจสังคมและประชากรของหัวหน้าครัวเรือน พร้อมทั้งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ก็จะ

ได้หาค่า Chi-square ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอีกครั้งหนึ่ง

3.2 สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งเก็บไว้ในเทปบันทึกเสียงและในแบบจดบันทึกคำสนทนาได้นำมาถอดเป็นคำสนทนาอย่างละเอียดทุกตอน ผู้วิจัยได้อ่านบทสนทนาที่ถอดเทปแล้ว และจดคำสนทนาโต้ตอบที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบว่าเป็นคำพูดของใครกับใคร และในหัวข้ออะไร จากนั้นจึงพิจารณาเรียบเรียงผลของการสนทนากลุ่มเพื่อเตรียมไว้สำหรับการวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

4. การเขียนรายงานการวิจัย

การเขียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ของหัวหน้าครัวเรือนกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรในทางการเงินเมื่อถึงวัยสูงอายุนี้ ได้แยกออกเป็น 2 บทคือ บทแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่วัดผลทางสถิติ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละตัวกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร พร้อมกับเสนอค่า Chi-square ที่คำนวณได้ทั้งหมด

ในบทต่อไปเป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยจะทำการเรียบเรียงเนื้อหาสาระของการสนทนา และชี้ประเด็นว่าจะมีแนวคิดสอดคล้องหรือแย้งกับข้อมูลทางสถิติที่จัดเก็บเป็นรายบุคคลหรือไม่อย่างไร

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษารุ่นนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือ

1. ศึกษาลักษณะทางประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือนในเขตชุมชนบางกะเจ้าที่มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร โดยมีขอบเขตของปัจจัยที่นำมาประกอบการศึกษา คือ

1.1 ลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ และอายุ จำนวนบุตรที่มีชีวิต และสถานภาพสมรส

1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ สถานภาพการทำงาน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครอบครัว การออมทรัพย์ การมีหนี้สิน และกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน

1.3 ลักษณะทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา และโครงสร้างครัวเรือน

2. จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้า 3 กลุ่มๆ ละ 7-8 คน รวมทั้งผู้วิจัยและผู้บันทึกข้อมูลอีก 2 คน รวมเป็นกลุ่มละ 9-10 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและนิยามปฏิบัติ

1. ตัวแปรตาม คือ "ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรของหัวหน้าครัวเรือน" เป็นตัวแปรที่ได้จากคำถามที่ถามหัวหน้าครัวเรือนว่า "ท่านคิดว่าจะต้องพึ่งพาอาศัยบุตรในด้านการเงินเมื่อท่านเข้าสู่วัยชราหรือไม่" เมื่อตรวจสอบคำตอบที่ได้จากการถามถึงความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า มีหัวหน้าครัวเรือนส่วนหนึ่งตอบว่า "ไม่มีบุตร" "เป็นโสด" และ "ไม่ตอบ" ซึ่งในการวิเคราะห์ต้องตัดกรณีตัวอย่างเหล่านี้ออกไป ทั้งนี้เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระได้ชัดเจนขึ้น สำหรับคำตอบที่สามารถวิเคราะห์ได้ นั้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) จำเป็นต้องพึ่งพา
- 2) ไม่จำเป็นต้องพึ่งพา

2. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1 เพศของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง เพศของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น เพศชาย และเพศหญิง

2.2 อายุของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง อายุเต็มของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ วันสัมภาษณ์ในการศึกษาดังนี้ แบ่งกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือนเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) < 39 ปี
- 2) 40-49 ปี
- 3) 50-59 ปี

2.3 บุตรที่มีชีวิตอยู่ของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง จำนวนบุตรที่มีชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ

- 1) 1-2 คน
- 2) 3-4 คน
- 3) 5-6 คน
- 4) 7 คนขึ้นไป

2.4 สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพสมรสในปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

- 1) สมรสและอยู่กินด้วยกัน
- 2) หม้าย หย่า และแยกกันอยู่

2.5 ประเภทอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ประเภทอาชีพหลักปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

- 1) อาชีพวิชาชีพ (ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ เสมียน)
- 2) ค้าขาย
- 3) อาชีพเกษตรกร/ผู้เช่าแรงงาน
- 4) อาชีพบริการ
- 5)ว่างงาน/ไม่ทำงาน

2.6 สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือนที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ รวมทั้งความรับผิดชอบต่อการทำงาน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) นายจ้าง
- 2) ลูกจ้าง หมายถึง ลูกจ้างภาครัฐและภาคเอกชน
- 3) ทำงานส่วนตัว หมายถึง ทำกิจการส่วนตัวที่บ้าน เช่น งานเกษตร
- 4) ว่างงาน

2.7 รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) มีรายได้ไม่แน่นอน
- 2) < 3,000 บาท
- 3) 3,001-5,000 บาท
- 4) 5,001 บาทขึ้นไป

2.8 รายได้ของครัวเรือน หมายถึง รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) มีรายได้ไม่แน่นอน
- 2) < 5,000 บาท
- 3) 5,001-10,000 บาท
- 4) 10,001 บาทขึ้นไป

2.9 การออมทรัพย์ หมายถึง การเก็บออมทรัพย์ในรูปที่ผ่านมาของครอบครัว และของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) ได้
- 2) ไม่ได้

2.10 การมีหนี้สิน หมายถึง การมีหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) มี
- 2) ไม่มี

2.11 กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน หมายถึง การมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินของคู่สมรสหรือของหัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) มีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเองหรือคู่สมรส
- 2) ไม่มีกรรมสิทธิ์

2.12 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ระดับชั้นเรียนสูงสุดที่หัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์สำเร็จการศึกษาในระบบโรงเรียน ในการศึกษาคั้งนี้ได้จำแนกระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนออกเป็น 6 กลุ่ม คือ

- 1) ไม่เคยเรียนหนังสือ
- 2) ต่ำกว่าประถมศึกษา
- 3) ประถมศึกษา
- 4) มัธยมศึกษา
- 5) อาชีวศึกษา
- 6) ปริญญาตรีและสูงกว่า

2.13 แบบของครอบครัว หมายถึง โครงสร้างของครอบครัวที่ประกอบไปด้วยสมาชิกครอบครัวต่างๆ ในการศึกษาคั้งนี้ได้แบ่งลักษณะของครอบครัวออกเป็น 2 กลุ่มคือ

- 1) ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก และสมาชิกคนอื่นๆ
- 2) ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และลูกเท่านั้น

ลักษณะทั่วไปของข้อมูล

ลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้แยกออกตามภูมิหลังทางประชากร คือ เพศ อายุ จำนวนบุตรที่มีชีวิต สถานภาพสมรส ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ คือ อาชีพ สถานภาพการทำงาน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครอบครัว การออมทรัพย์ การมีหนี้สิน กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน และลักษณะภูมิหลังทางสังคมคือ ระดับการศึกษาและแบบของครอบครัว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (จากตารางที่ 1)

ลักษณะภูมิหลังทางประชากร

1. เพศ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้า จำนวน 450 ราย เป็นหัวหน้าครัวเรือนชายมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนหญิง คือเป็นเพศชายร้อยละ 62.4 เพศหญิงร้อยละ 37.6

2. อายุ

หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างร้อยละ 40.2 คือกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 39 ปี รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 40-49 ปี ร้อยละ 36.9 และร้อยละ 22.9 คือกลุ่มที่มีอายุ 50-59 ปี

3. จำนวนบุตรที่มีชีวิต

หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต 1-2 คน คือร้อยละ 48.3 รองลงมา มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต 3-4 คน ร้อยละ 36.0 และร้อยละ 11.9 มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต 5-6 คน มีเพียงร้อยละ 3.8 เท่านั้นที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป

4. สถานภาพสมรส

หัวหน้าครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ ร้อยละ 91.3 เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน และร้อยละ 8.7 มีสถานภาพสมรสหย่า แยก

ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ

1. อาชีพ

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างส่วนมากร้อยละ 32.6 ประกอบอาชีพเกษตรและผู้ใช้แรงงาน รองลงมาคือประกอบอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพ (ราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/เสมียน) ร้อยละ 24.3 นอกจากนี้ประกอบอาชีพบริการ ร้อยละ 20.5 ค้าขายร้อยละ 19.0 และร้อยละ 3.6 เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพและว่างงาน

2. สถานภาพการทำงาน

หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพการทำงานลูกจ้างมากที่สุดคือร้อยละ 52.4 รองลงมาคือ ทำกิจการส่วนตัวภายในครัวเรือน ร้อยละ 42.0 และร้อยละ 0.9 เป็นนายจ้าง สำหรับหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีงานทำและว่างงาน ร้อยละ 4.7

3. รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน

รายได้ของหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างร้อยละ 44.7 มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 28.5 มีรายได้ตั้งแต่ 5,001 บาทขึ้นไป ร้อยละ 20.5 มีรายได้ระหว่าง 3,001-5,000 บาท และร้อยละ 6.5 คือหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ไม่แน่นอน

4. รายได้ของครอบครัว

หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 36.1 มีรายได้ของครอบครัวตั้งแต่ 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 34.3 มีรายได้ของครอบครัวต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 28.4 มีรายได้ของครอบครัวตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไป และร้อยละ 1.1 เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ของครอบครัวไม่แน่นอน

5. การออมทรัพย์

หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 60.7 คือหัวหน้าครัวเรือนที่ออมทรัพย์ไม่ได้ และร้อยละ 39.3 เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ออมทรัพย์ได้

6. การมีหนี้สิน

การมีหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 56.2 เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน และร้อยละ 43.8 ของหัวหน้าครัวเรือนที่มีหนี้สิน

7. กรรมสิทธิ์ในป่าและที่ดิน

การมีกรรมสิทธิ์ในป่าและที่ดินของหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 58 ไม่มีกรรมสิทธิ์ในป่าและที่ดินที่อยู่อาศัย และร้อยละ 42 มีกรรมสิทธิ์ในป่าและที่ดิน

ภูมิหลังทางสังคม

1. ระดับการศึกษา

หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 62.9 จบประถมศึกษา ร้อยละ 17.1 จบมัธยมศึกษา ร้อยละ 6.4 จบอาชีวศึกษา ซึ่งเท่ากับกับหัวหน้าครัวเรือนจบต่ำกว่าประถมศึกษา และร้อยละ 3.6 จบปริญญาตรีและสูงกว่า เท่ากันกับหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เคยเรียนหนังสือ

2. แบบของครอบครัว

หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างร้อยละ 70.2 อยู่ในครอบครัวเดี่ยว และร้อยละ 29.8 อยู่ในครอบครัวขยาย

ตารางที่ 1 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามลักษณะภูมิหลังทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม (เพศ อายุ จำนวนบุตรที่มีชีวิต สถานภาพสมรส อาชีพ สถานภาพการทำงาน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครอบครัว การออมทรัพย์ การมีหนี้สิน กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน ระดับการศึกษา และแบบของครอบครัว)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
ลักษณะภูมิหลังทางประชากร	
<u>เพศ</u>	
ชาย	62.4 (281)
หญิง	37.6 (169)
รวม	100.0 (450)
<u>อายุ</u>	
< 39	40.2 (181)
40-49	36.9 (166)
50-59	22.9 (103)
รวม	100.0 (450)
<u>จำนวนบุตรที่มีชีวิต</u>	
1-2 คน	48.3 (216)
3-4 คน	36.0 (161)
5-6 คน	11.9 (53)
7+	3.8 (17)
รวม	100.0 (447)*

*ไม่รวมผู้ไม่ตอบ 3 ราย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
<u>สถานภาพสมรส</u>	
สมรส	91.3 (411)
หม้าย/หย่า/แยก	8.7 (39)
รวม	100.0 (450)
<u>ลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ</u>	
<u>อาชีพ</u>	
วิชาชีพ	24.3 (109)
ค้าขาย	19.0 (85)
เกษตรกร/ผู้ใช้แรงงาน	32.6 (146)
บริการ	20.5 (92)
ว่างงาน	3.6 (16)
รวม	100.0 (448)*
<u>สถานภาพการทำงาน</u>	
ทำกิจการส่วนตัว	42.0 (189)
ลูกจ้าง	52.4 (236)
นายจ้าง	0.9 (4)
ว่างงาน	4.7 (21)
รวม	100.0 (450)

*ไม่รวมผู้ไม่ตอบ 2 ราย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
<u>รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน</u>	
< 3,000	44.7 (192)
3,001-5,000	20.5 (88)
5,000+	28.4 (122)
มีรายได้ไม่แน่นอน	6.5 (28)
รวม	100.0 (430)*
<u>รายได้ของครอบครัว</u>	
< 5,000	34.3 (151)
5,001-10,001	36.1 (159)
10,001+	28.4 (125)
มีรายได้ไม่แน่นอน	1.1 (5)
รวม	100.0 (440)**
<u>การออมทรัพย์</u>	
ได้	39.3 (176)
ไม่ได้	60.7 (272)
รวม	100.0 (448)***

*ไม่รวมผู้ตอบ/ไม่ทราบ 20 ราย

**ไม่รวมผู้ตอบ/ไม่ตอบ 10 ราย

***ไม่รวมผู้ไม่ตอบ 2 ราย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะภูมิหลัง	ร้อยละ
<u>การมีหนังสือ</u>	
มี	43.8 (196)
ไม่มี	56.2 (252)
รวม	100.0 (448)*
<u>กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน</u>	
มี	42.0 (189)
ไม่มี	58.0 (261)
รวม	100.0 (450)
<u>ลักษณะภูมิหลังทางสังคม</u>	
<u>ระดับการศึกษา</u>	
ไม่เคยเรียน	3.6 (16)
ต่ำกว่าประถมศึกษา	6.4 (29)
ประถมศึกษา	62.9 (283)
มัธยมศึกษา	17.1 (77)
อาชีวศึกษา	6.4 (29)
ปริญญาตรีและสูงกว่า	3.6 (16)
รวม	100.0 (450)
<u>แบบของครอบครัว</u>	
ครอบครัวขยาย	29.8 (134)
ครอบครัวเดี่ยว	70.2 (316)
รวม	100.0 (450)

* ไม่รวมผู้ตอบไม่ทราบ 2 ราย

ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร

ข้อมูลในตารางที่ 2 หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 63.1 คือหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร และร้อยละ 36.9 คือหัวหน้าครัวเรือนที่มีความจำเป็นในการพึ่งพาทางการเงินจากบุตร

ตารางที่ 2 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร

ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร	ร้อยละ
จำเป็นต้องพึ่งพา	36.9 (166)
ไม่จำเป็นต้องพึ่งพา	63.1 (284)
รวม	100.0 (450)

วิธีวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative) ใช้สถิติในการวิเคราะห์และการนำเสนอดังนี้

1.1 เสนอดารายร้อยละแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

1.2 ทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามโดยนำเสนอเป็นตารางไขว้ (Cross-tabulation) ร้อยละและทดสอบนัยสำคัญทางสถิติหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามด้วยค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-square) ที่ระดับ.05 และต่ำกว่า

2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้า จำนวน 3 กลุ่มๆ ละ 9-10 คน

ข้อจำกัดของการศึกษา

1. จำนวนตัวอย่าง : เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้จะศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 59 ปีลงมา เพื่อให้การวิเคราะห์ตรงประเด็นกับตัวแปรตามที่ถามหัวหน้าครัวเรือนว่า "ท่านคิดว่าจะต้องพึ่งพาอาศัยบุตรในด้านการเงินเมื่อท่านเข้าสู่วัยชราหรือไม่" เพราะฉะนั้นหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จึงถือว่าเข้าสู่วัยชราแล้ว แต่คำถามนั้นถามถึงอนาคตหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จึงต้องตัดออกไปเหลือจำนวนตัวอย่างเพียง 450 ราย จากจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 600 ราย อีกเหตุผลที่จำกัดอายุไม่เกิน 59 ปีนั้นก็คือ บุคคลอายุไม่เกิน 59 ปี นั้นยังอยู่ในวัยแรงงานทำมาหากินเลี้ยงชีพได้

2. ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลที่เก็บไว้ในปี พ.ศ.2532 มาถึงปัจจุบัน พ.ศ.2537 ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วก็เป็นได้

3. ตัวอย่างที่คัดเลือกได้มีจำนวนค่อนข้างน้อยจึงอธิบายในบางเรื่องไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

4. ข้อมูลในการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์จะศึกษาในเรื่องชุมชนและสิ่งแวดล้อม จึงมีตัวแปรที่จำกัดสำหรับการศึกษานี้

เค้าโครงการเสนอวิทยานิพนธ์

การนำเสนอผลงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 5 บทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ คือ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา แนวคิดเชิงทฤษฎี กรอบการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสมมติฐานการศึกษา

บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัยและข้อมูล ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญคือ แหล่งข้อมูล ขอบเขตการศึกษา ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและนิยามปฏิบัติ ลักษณะทั่วไปของข้อมูล การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล ข้อจำกัดของการศึกษา เค้าโครงการเสนอวิทยานิพนธ์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแบบการสหพหุกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะต่อด้วยบรรณานุกรมและภาคผนวก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลที่ยังไม่มีผู้ศึกษาไว้มากนัก ผลจากการวิจัยในครั้งนี้อาจจะเป็นประโยชน์ในการประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการวางแผนของรัฐเกี่ยวกับการจัดให้มีการประกันสังคม และอาจเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาปัญหาสังคมและชุมชน
2. การศึกษาในหัวข้อนี้ได้ใช้ข้อมูลที่มีผู้จัดเก็บไว้แล้ว แต่ยังมีได้มีการวิเคราะห์ในหัวข้อดังกล่าว เนื่องจากผู้รวบรวมข้อมูลได้มุ่งศึกษาในประเด็นอื่น การนำเอาข้อมูลมาพิจารณาและนำเสนอการวิเคราะห์ในอีกประเด็นหนึ่งจึงเป็นการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่มีอยู่ให้คุ้มค่ายิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจเพราะเกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้สูงอายุที่นับวันจะมีความสำคัญที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาแก้ไขปัญหานี้ไว้เป็นการล่วงหน้า
3. ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลหรือข้อบกพร่องในส่วนตัวๆ ของข้อมูลก็ดี สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ดำเนินการศึกษาในขั้นต่อไป